

Geliş Tarihi : 13 Kasım 2023
Kabul Tarihi: 25 Aralık 2023

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XXIII/47 (2023-Güz/Autumn), ss.943-946

Kitap Tanıtımı / Book Review

Ahmet YÜKSEL, *Perapolis Osmanlı Polis Tarihini Yeniden İnşa Denemesi*,
Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara 2022,
ISBN 978, 253 sayfa.

İç güvenliğin önemli aktörlerinden olan biri olan polislik; teşkilat ve polisin kendisi, eğitimi, icraatları gibi hemen her alanda tarihî, sosyolojik, psikolojik, teknik pek çok sahada makale, tez, kitap, hatırat gibi çok çeşitli yazımlarda incelenmiştir ve incelenmeye devam edilmektedir.

Teşkilat yapısına dair araştırmalarda Osmanlı Türkçesi'ne, araştırma yöntemlerine ve bilimsel araştırma metotlarına hâkim olunması yapılan çalışmasının güvenilirliğinde ve bilimselliğinde olmazsa olmazdır. *Perapolis Osmanlı Polis Tarihini Yeniden İnşa Denemesi* teşkilatın kuruluşuna dair var olan bilgiyi arşiv belgeleriyle kanıtlayarak başlığında da belirtildiği üzere yeniden inşa etme hedefi gütmektedir. Kitabın müellifi Prof. Dr. Ahmet Yüksel kitabın sunuş kısmında bu durumu "...bahsedilen çalışmalara tarihî temel teşkil etmek amacıyla istifade edilen eserlerin kuvvetli bir tadilata, hatta bazılarının tamamıyla yıkılmaya muhtaç..." (s.5) ifadesiyle açıklamıştır.

Perapolis Osmanlı Polis Tarihini Yeniden İnşa Denemesi, iç güvenliği sağlamaktan sorumlu polis teşkilatının ilk nüvesi olan beş altı yıl ömürlü, Galata-Beyoğlu bölgesinde çalışan teşkilatın kuruluşunu, teşkilat yapısını ve faaliyetlerini arşiv belgeleriyle inceleyen, bütünsel bir tutarlılık iddiasında olan bir çalışmadır.

Pera Palas'ta Gece Yarısı isimli tarihi dönem dramasından esinlenerek ve polis teşkilatının görev sahası olan Beyoğlu'nun diğer adının Pera olmasından yola çıkarak "Perapolis" başlığı ile okuyucunun ilgisinin çekilmesi amaçlanmıştır.¹ Kitap giriş ve sonuç bölümleri de dahil olmak üzere sekiz bölümden oluşmaktadır. Yazar, çalışmasının ana iskeletini arşiv vesikaları üzerine inşa ettiğini ve bu durumun okuyucuyu zorlayacağı düşüncesiyle yer

1 Ahmet Yüksel, "Osmanlı Polis Teşkilatına Dair Yeni Tespitler", *Anadolu Mecmuası*, https://www.youtube.com/watch?v=Sz3WKY4OH_c&ab_channel=AnadoluMecmuas%C4%B1, (Erişim: 5 Aralık 2022).

yer yazım üslubunu akademik sahanın dışına çıkararak edebî bir kalem tercih etmiştir (s.7). Arşiv belgelerinin yanı sıra gazete, salname gibi diğer dönem kaynaklarının değerlendirilmiş olması çalışmaya değer katmaktadır. Çalışmada, daha önce polis teşkilatı konusunda yazılan kimi çalışmaların verdiği bilgilerin derinlemesine analiz edildiği görülmektedir.

Grafik ve tablolarla zenginleştirilen çalışma ilk olarak polisten önce Osmanlı Devleti'nde güvenlik konusuna yer vermiş ve konuyu genişçe anlatmıştır. Devletin ilk yıllarından "*çok katmanlı ve karmaşık bir hiyerarşik yapının doğmuş olması*" ile ihtiyaç duyulan yeni düzenlemelerin yapıldığı Tanzimat'a kadar askerî kurumların iç güvenliği nasıl sağladığının anlatıldığı birinci bölümde savaş zamanında cephede olan devlet görevlilerinin savaşın dışında kalan dönemlerde hangi sorumlulukları aldığı ve bu görevlerin nasıl yerine getirildiği tafsilatlı olarak anlatılıyor. Bu bölümde polis teşkilatının kuruluş öncesi iç güvenliğin nasıl sağlandığı literatür desteğiyle geniş ve akıcı olarak anlatılıyor. Polis kavramının arşivde rastlandığı 1840 tarihli en eski belge bahsinde Yüksel, bunun evrak içerisinde ani olarak belgede yer bulmasının mantığa aykırı olduğu, daha erken tarihli bir veriye rastlanması halinde en eski örnek iddiasının geçerliliğini yitireceği yorumu yapıyor (s. 37). Burada bilimdeki yanlışlanabilirlik ilkesinin tarih alanındaki uygulama biçimine şahit oluyoruz. "*Polisliğe doğru*" denilebilecek ilk layihanın Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Devleti'nin kurumsal yapısındaki değişimde yabancı elçiler nezdinde Avrupa devletlerinin etkisinin ne denli kuvvetli olduğuna işaret etmektedir. Kitabın bu aşamasından itibaren zengin arşiv belge kullanımının başladığı görülmektedir. 1843-1844 yılları arasında Babiâli ve yabancı elçilikler arasında yapılan görüşmeler devletin en azından İstanbul'da yeni bir iç güvenlik teşkilatı kurulması amacıyla yoğun bir şekilde yürütülen çalışmaların ilk adımlarından olmuştur. Yüksel, bu görüşmelerin gerçekleştiği sürecin yazışmalarını arşivden tespit ederek detaylıca incelemiştir. 4 Şubat 1846 tarihli karara değin dönem belgeleri üzerinde çalışan araştırmacıların sıklıkla karşılaştığı problemlerin başında belgelerde tarih konulmaması gelmektedir. Bu tarihten sonra belgelerin tarihsiz düzenlenmemesi hususuna dikkat edilmesi istenmiştir (s.48). Tophane-i Amire Müşiri Mehmed Ali Paşa'ya gönderilen emrin Osmanlı polis teşkilatının kuruluşunun ilk somut belgesi olması ve bu belgenin tarihsiz olması müellifi daha derin araştırmaya sevk etmiş ve bu boşluk "*bazen kesinkes, ama çoğunluk yaklaşık olarak*" (s.48) doldurmak amacıyla belge içeriklerinin analiziyle aşılmasına gayret edilmiştir. Teşkilatın kuruluş sürecinin yazışmaları arşiv belgeleri üzerinden takip edilmiş ve bu esnada literatürde konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar da kıyaslanarak yine belgeler üzerinden "*tadilat*" veya "*tamamıyla yıkılma*" yoluna gidilmiştir (s. 68-70). Gözden kaçan, incelenmeyen her belge mevcut bilgiyi değiştirmeye adaydır ve *Perapolis* kitabı bu değişimle ilgili örnekler içermektedir. Arşiv belgesini önceleyen *Perapolis* teşkilatın 14 Ağustos 1844'te tarihli padişah iradesi ve 4 Eylül 1844 tarihli sadaret buyruldu

ile Polis Meclisi'nin resmen onaylanmasının gerçekleştiğini ifade etmekte, böylelikle kendisinden önceki kimi çalışmalarda yer alan teşkilatın kuruluşuna ait farklı tarihlenmeleri geçersiz kılmaktadır (s.74).

“*Polis Meclisi ve Yasama*” başlıklı ikinci bölüm 6 Aralık 1844 tarihinde Polis meclisi tarafından hazırlanan 17 maddelik Polis Nizamı ve bunun yorumlanmasını içermektedir. (s.79-80) Yüksel'in 17 maddelik polis nizamının Osmanlı Türkçesinden Latin harflerine aktarımında üslup olarak metnin sadeleştirilmiş halini tercih etmesi genel okuyucu kitlesinin o yazıyı kolaylıkla anlamasının istendiğini ve buna çaba sarf edildiğini göstermektedir. İkinci bölümde polis teşkilatının kuruluşunu tarihlendiren literatüre de temas ederek “*tadilat*” ve “*yıkım*” kastıyla önceki çalışmaların polis teşkilatının kuruluş tarihi ve sürecine dair gözden kaçan veya incelenmeyen hususlara açıklık getirmiştir. “*Tarihsizlik ve Takipsizlik*” alt başlığı altında tarihlendirme konusunu inceledikten sonra polis meclisinin yasama çalışmaları ikinci bölümde konu edilmiştir.

Üçüncü bölümde polis teşkilatının yapılanması ve kadroları ile teşkilat kadrolarının maaşları, tayinatları, eşya bedeli konuları incelenmektedir. Üçüncü bölümde teşkilatın mensuplarının en üst derece memurundan alt kademe memuruna kadar kademeleri, vazifelerinin içeriği, görev sorumlulukları gibi konularda bilgi verilmektedir. Çalışmada kullanılan kaynaklar arasına bu bölümden itibaren arşiv belgelerinde bahsi geçen konuların Takvim-i Vekayi'den haberlerle çeşitlendirildiği görülmektedir. Galata'da ikamet eden Hatice Hatun'un Mehmed Ağa tarafından yaralanması ve polisin bu vakaya yaklaşımı ve neticelendirmesi örneğinde olduğu gibi suçla mücadelede polisin görevi, sorumlulukları ve bunları nasıl yerine getirdiği arşiv vesikalarından vaka analiz örnekleriyle ortaya konulmuştur (s.123).

Yine belgelerden hareketle görevi yerine getiren memur ve amirlerin maaşları, diğer hakları, nakil, tayin ve benzeri süreçlerin bahse konu olması, teşkilat yapısının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Standart bütçesi olmayan teşkilatın, yetersiz maaşlar ve bunun teşkilatın başındaki Kaptan Paşa'ya yansması, memurların yetersiz maaşlarının artırılması çabaları “*Polis Teşkilatı ve Rakamlar*” başlıklı dördüncü bölümde incelenmektedir.

Perapolis'in beşinci bölümü “*Polis Meclisi: Soruşturma, Sorgu ve Yargı*” başlığıyla polislerin cinayet, yaralama, hırsızlık ve gasp, dolandırıcılık-hilekarlık ve diğer suçlarla mücadelede görevlerinin nasıl yürütüldüğünü anlatan bölümdür. Teşkilatın görev sahası olan Galata ve Beyoğlu'nun yabancı elçiliklerin bulunduğu ve yabancı tüccarların yoğun olarak yaşadığı bölge olması sebebiyle teşkilatın yabancı ülke vatandaşı olan suçlularla veya onların dahil olduğu vakalarla ilgilenmek durumunda kalması kaçınılmazdır. Beşinci bölümde yabancı etkisi başlığıyla belgeler üzerinden bu mesele incelenmekte ve polis teşkilatının zaman zaman zor durumda kaldığı vakaların örnekleri verilmektedir (s.191-195).

“Beyoğlu ve Galata İçin Yeni Bir Güvenlik Modeline Doğru” başlıklı altıncı bölümde değişim gerekliliği, bunun maliyeti, değişim süreci ve sonrası incelenmektedir. Kurulan ilk polis teşkilatının akıbetinin anlatıldığı bu bölümde *Perapolis*'te kendinden önceki çalışmalarda gözden kaçan bazı hususları arşiv belgelerinden takip ederek “tadilat” ve “yıkım” yapmaktadır. Polisten sonra polis başlığında zaptiye bünyesinde polis memurlarının durumu, polisin kavramsal olarak devamlılığı örnekler üzerinden incelenmektedir. Altıncı bölümde 1880 yılında tüm yurdu kapsayan bir görev sahasıyla tam manasıyla polis teşkilatının kuruluşuna değin polis kelimesinin arşivde izi sürülmektedir.

“Sonuç ve tespitler” başlıklı son bölümde ise tüm kitap boyunca takibi yapılan belgelerin diliyle teşkilatın kuruluş tarihi, süreci, sancıları; kuruluş sonrası lağvedilişe kadar polislerin görevleri, hakları, maaşları ve bütün bunlar hakkında yapılan literatürdeki eksiklikler, hatalar, gözden kaçanlar özetlenerek belgelerin diliyle eksiksiz ve bütün olarak bir polis teşkilatı yazma çabası görülmektedir.

Perapolis Osmanlı Polis Tarihini Yeniden İnşa Denemesi güçlü bir arşiv araştırması neticesinde kaleme alınmış akıcı bir üsluba sahip değerli bir çalışmadır. Eserde teşkilatın kuruluş fikrinin ortaya çıkmasından ilk düzenlemelere, teşkilatın yapısının inşasından çeşitli olaylardaki polisin rolüne kadar teşkilatın tarihçesine dair yazışmalar Osmanlı Arşivleri'nden takip edilmektedir. Defterler, Bahriye, Dahiliye, Hariciye gibi nezaret yazışmaları, Sadaret evrakı, iradeler dahil olmak üzere doyurucu bir arşiv belgesi grubu üzerinde çalışılarak kaleme alınan eser, Osmanlı polis tarihi, teşkilatı, polisin kendisi gibi alanlarda bugüne kadar gözden kaçan veya eksik kalan çalışmaların tashih edildiği, adeta teşkilat kuruluşunun yeniden yazılarak tamamlandığı, teşkilat, vazife ve kurumsal tarihçe konularında bütünsel yaklaşımıyla bundan sonraki araştırmalar için teşkilat, kurum, yapı çalışacak araştırmacılar için adeta rehber niteliğinde bir çalışmadır.

Yusuf İslam YILMAZ*

KAYNAKÇA

YÜKSEL, Ahmet, *Perapolis Osmanlı Polis Tarihini Yeniden İnşa Denemesi*, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.

YÜKSEL, Ahmet, “Osmanlı Polis Teşkilatına Dair Yeni Tespitler”, *Anadolu Mecmuası*, https://www.youtube.com/watch?v=Sz3WKY4OH_c&ab_channel=AnadoluMecmuas%C4%B1, (Erişim: 5 Aralık 2022).

* Doktora Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Tarih Bölümü, (yusuftiy88@gmail.com), (Orcid: 0000-0002-1628-5907).